

LAUREA - AMMATTIKORKEAKOULU

Vanhemmuuden tuki lastensuojelun avohuollon asiakasprosessin eri
vaiheissa vanhempien kertomana

Hietala, Niina
Tanskanen, Päivi

2009 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Otaniemi

**VANHEMMUUDEN TUKI LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON
ASIAKASPROSESSIN ERI VAIHEISSA VANHEMPIEN KERTOMANA**

Niina Hietala, 0702866
Päivi Tanskanen, 0702861
Opinnäytetyö
Maaliskuu 2009

Niina Hietala, Päivi Tanskanen

Vanhemmuuden tuki lastensuojelun avohuollon asiakasprosessin eri vaiheissa vanhempien kertomana

Vuosi 2009

Sivumäärä 35

Lastensuojeluprosessi käynnistyy sosiaalityöntekijän saatua tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta ja perheestä. Sosiaalityöntekijä laatii yhdessä perheen kanssa asiakassuunnitelman, joka on tärkeä väline suunnitella ja arvioida, mitä juuri tämä lapsi tai perhe tarvitsee. Perhetyössä pitäisi pyrkiä löytämään perheiden omat voimavarat ja näin perheet saisivat voimaantumisen kokemuksia.

HyvinvointiTV:n lastensuojelun pilottihanke toteutettiin kevään ja kesän 2008 aikana. Hanke perustui lastensuojelun avohuollon palvelujen kehittämiseen tavoitteenaan lastensuojelun palvelujen kehittäminen hyvinvointiteknologiaa hyödyntäen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää kahden perheen omia kokemuksia vanhemmuuden tuesta lastensuojelun avohuollon asiakasprosessin eri vaiheissa. Lisäksi selvitimme vanhempien kokemuksia HyvinvointiTV:n lähetyksistä, joiden tavoitteena oli vanhemmuuden tukeminen.

Aineisto on hankittu puolistrukturoidun teemahaastattelun menetelmää käyttäen. Haastattelimme kahden perheen äitejä syksyllä 2008. Haastatteluaineiston analysoimme teoriasidonnaisella sisällönanalyysillä.

Tuloksista ilmeni, että neuvolalla on tärkeä rooli vanhemmuuden tukemisessa. Huolen puheeksi ottaminen on ensimmäinen askel kohti tuen saamista. Neuvolan tärkeä tehtävä on osata kuunnella perheitä ja lähteä etsimään oikeanlaista tukea. Tämän lisäksi on tärkeää motivoida perhettä ottamaan tukea vastaan. Haastattelemamme äidit kokivat, että perhetukikeskuksen kuntoutusjakson konkreettinen tuki oli erittäin tärkeä. Perheet saivat kuntoutusjaksollaan tukea arjessa selviytymiseen ja ohjausta arjen rutiinien opettelussa. Kuntoutusjaksollaan saamansa tuen avulla he kokivat vahvistuneensa vanhempina. Kuntoutusjakson jälkeen perheohjaajat kävivät kotikäynneillä jonkin aikaa, mutta tuen tarpeeseen ei enää ollut tarvetta muutaman kerran jälkeen.

HyvinvointiTV:n tarjoama tuki tuli näille perheille liian myöhään. HyvinvointiTV:stä olisi perheille hyötyä, jos se olisi prosessissa mukana aikaisemmassa vaiheessa tukemassa avohuollon perhetyötä. Lastensuojelun avohuollon asiakasprosessissa on mukana monia eri toimijoita, joten oikeanlaisen tuen saaminen oikeaan aikaan on tärkeää. Neuvolan antama lyhytkestoinenkin tuki voi jo auttaa perheitä paljon. On kuitenkin tärkeää saada perheiden omat voimavarat näkyviksi ja käyttöön.

Asiasanat: lastensuojelun asiakasprosessi, vanhemmuus ja perheiden voimaantuminen

Niina Hietala, Päivi Tanskanen

Parenthood support in non-institutional child protection at the different stages of client process

Year 2009

Pages 35

The child protection process starts when a social worker is informed of the child and its family and their need of child protection. The social worker prepares together with the family an assessment, which is an important tool to plan and estimate what exactly the child and the family needs. In family work the family's own resources should be found. This way the family will get empowering experiences.

Our thesis relates to CaringTV child protection pilot project, which was implemented during the spring and summer 2008. The project was based on developing non-institutional care services in child protection and the objectives were to develop services for child protection using welfare technology. The purpose of our thesis was to find out two families' experiences of parenthood support in non-institutional child protection at the different stages of client process. In addition we investigated parents' experiences of those CaringTV's broadcasts, which were targeted to support parenthood.

We collected the research material through semi-structured theme interviews. We interviewed the mothers of two families in fall 2008. We analyzed the interview material with theory-based content analysis.

It emerged from the findings that a child welfare clinic has an important role in supporting parenthood. Taking the concern under discussion is the first step towards receiving support. An important task for child welfare clinics is to be able to listen to the families and to start to look for appropriate support. In addition to this it is important to motivate the family to accept the support. The mothers that we interviewed felt that the concrete support received from the family support centre during the rehabilitation period was very important. The families received support to cope with the everyday life during their rehabilitation period and guidance to learn the routines in everyday life. Through the support they received during their rehabilitation period the mothers felt they had become stronger parents. After the rehabilitation period family supervisors made home visit for a while but after a few visits there was not any need for the support anymore.

CaringTV would be more beneficial for the families if it were involved in the process at an earlier stage to support family work. Many different agents are involved in non-institutional child protection in the client process, thus the right kind of support at the right time is very important. Even the short-term support that the child welfare clinic can give helps the families a lot. However, it is important to recognise and utilize the families' own resources.

Key words: client process of child protection, parenthood and families' empowerment

SISÄLLYS

1 Johdanto	5
2 Vanhemmuuden tukeminen.....	7
2.1 Vanhemmuus	7
2.2 Perheiden voimaantuminen	8
3 Lastensuojelun asiakasprosessi.....	10
3.1 Lastensuojelun asiakasprosessin käynnistyminen ja asiakassuunnitelma	10
3.2 Sosiaalityöntekijän ja perheen yhteistyö.....	11
3.3 Lastensuojelun perhetyö	13
3.4 Kuntouttava perhetyö osana lastensuojelua	14
4 Opinnäytetyön toteuttaminen.....	15
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys	15
4.2 Laadullinen tutkimus	16
4.3 Tutkimusaineiston hankintamenetelmä.....	16
5 Opinnäytetyön tulokset.....	18
5.1 Tuki ennen kuntoutusjaksoa	19
5.2 Tuki kuntoutusjaksolla perhetukikeskuksessa	20
5.3 Tuki kuntoutusjakson jälkeen	22
6 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	23
7 Pohdintaa	25
7.1 Tulosten tarkastelua	25
7.2 Jatkotutkimusehdotuksia	27
Lähteet	28
Liitteet.....	30
Liite 1 Haastattelukysymykset	30
Liite 2 Luokittelu	31

1 Johdanto

Vuoden 2008 alussa tulleen uudistetun lastensuojelulain peruslähtökohtana on, että vanhemmilla on vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Yhteiskunnan vastuu on kuitenkin järjestää hyvät kasvuolosuhteet ja riittävä tuki vanhemmille lasten kasvatustyössä. Painopistettä on tarkoitus siirtää enemmän avohuoltoon laitoshoidon sijasta. Laissa on säädetty entistä tarkemmasta kirjaamisesta asiakirjoihin lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. (Taskinen 2007, 8.)

Lastensuojelun asiakasprosessi on määritelty selkeästi laissa. Lastensuojelun asiakkuus ja -prosessi lähtee yleensä vireille sosiaalityöntekijän päätöksellä. Prosessissa oleellisinta on räätälöidä työtä perheiden tarpeita vastaavaksi. Avohuollon tukea on alettu kohdentaa koko vanhemmuuden tukemiseen, esimerkiksi kuntoutuksen muodossa. Myös avun vaikuttavuuden kannalta on tärkeitä kohdentaa tuki oikeaan aikaan. Asiakassuhteeseen vaikuttavat myös tunteet, jotka nousevat asiakkuuden kokemuksesta: onko asiakkuus vapaaehtoista vai vastentahtoista. Vapaaehtoisuudella saadaan parhaiten aikaan myönteistä muutosta.

HyvinvointiTV:n pilottihanke käynnistyi yhteistyössä Laurea-ammattikorkeakoulun, Espoon kaupungin perhe- ja sosiaalipalvelujen, Matinkylä-Olari-Tapiolan aluekeskuksen, pääkaupunkiseudulla toimivan perhetukikeskuksen ja Videra Oy:n kanssa. Hankkeen pilottivaihe alkoi keväällä 2008 ja se kesti kesäkuun loppuun asti. Hanke perustuu lastensuojelun avohuollon palvelujen kehittämiseen, tavoitteena lastensuojelun palvelujen kehittäminen hyvinvointiteknologiaa hyödyntäen. Sen tarkoituksena on tutkia, kehittää ja tuottaa kuntouttava perhepalvelumalli muun muassa pienten lasten perheille, joilla on vaikeuksia arjessa selviytymisessä. Hyvinvointi-TV tarjoaa mahdollisuuden osallistavaan vanhemmuuden tukemiseen sekä edistää perheiden sosiaalista selviytymistä. (Lastensuojelun hankeideointi 2007.) Helminen (2006, 72) toteaaakin, että tulisi kehittää aivan uudentyyppisiä perheiden palvelumalleja, ja ottaa huomioon perheiden erilaiset tarpeet sekä hyödyntää teknologian tarjoamat mahdollisuudet.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää HyvinvointiTV:n pilottivaiheessa, kevään ja kesän 2008 aikana, mukana olleiden kahden perheen kokemuksia siitä, miten he ovat kokeneet saaneensa tukea vanhemmuuteensa lastensuojelun avohuollon asiakasprosessin eri vaiheissa. Haastattelimme kahta äitiä ja selvitimme heidän kokemuksiaan vanhemmuuden tuesta lähtien ensimmäisestä yhteydenotosta sosiaalityöntekijän kanssa ja yhteistyön vaiheista, perhekuntoutuksesta perhetukikeskuksessa ja kuntoutuksen jälkeen mahdollisesti jatkuvasta perhetyöstä kotona. Lisäksi kysyimme, millaista tukea vanhemmuuteensa he kokivat saaneensa HyvinvointiTV:n lähetyksistä.

Lastensuojelun avohuollon perhetyö on viimeisten vuosien aikana kehittynyt entistä enemmän lastensuojelullisen, korjaavan ja kuntouttavan perhetyön suuntaan. Uudistuneen lastensuojelulain myötä lastensuojelun tukitoimien tarvetekijät ovat selkiytyneet ja yhtenäistyneet, koska tarpeen perusteita ja asiakkuuden kriteerejä on tehty näkyviksi. Avohuollon lastensuojelun pyrkimyksenä on, että perhetyö aloitettaisiin mahdollisimman varhain. Lastensuojelun avohuollon perhetyö voidaan määritellä lastensuojelun avohuollon konkreettiseksi tueksi, avuksi ja toteutukseksi arjen organisointiin ja tilanteisiin, joissa lapsen paras saisi tukea, ja jota tehdään ensisijaisesti perheiden kotona. (Myllärniemi 2007, 121 - 122.)

Tässä opinnäytetyössämme pohdimme vanhemmuutta ja perheiden voimaantumisen kokemusta. Kun vanhempien omaa asiantuntemusta kuunnellaan ja löydetään heidän voimavaransa, niin saadaan voimaantumisen kokemuksia. Kenelle tahansa voi elämässään tulla tilanne, että tarvitsee tukea uudessa elämätilanteessa. Kun perheeseen syntyy vauva, voi se tuoda uusia, yllättäviä asioita eteen, esimerkiksi väsymystä, synnytyksen jälkeistä masennusta sekä parisuhteeseen ja vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi tässä tekstissä käymme läpi avohuollon lastensuojelun asiakasprosessia; yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa ja lastensuojelun avohuollon perhetyötä sekä kuntouttavaa perhetyötä.

Opinnäytetyöprosessimme alkoi maaliskuussa 2008 aiheen valinnalla, jonka piti linkittyä lastensuojelun HyvinvointiTV:n pilottihankkeeseen. Lisäksi työmme piti liittyä perheisiin ja lapsiin, koska suoritimme pätevyuden myös lastentarhanopettajiksi. Olimme mukana jo syksyllä 2007 lastensuojelun HyvinvointiTV:n pilottihankkeessa haastattelemassa mukaan valittuja perheitä. Tehtävänäme oli silloin selvittää, minkälaisia odotuksia ja toiveita perheillä oli ohjelmista ja niiden lähetysajankohdasta.

Aiesopimus hyväksyttiin huhtikuussa 2008, jonka jälkeen aloitimme opinnäytetyösuunnitelman tekemisen. Syyskuussa opinnäytetyösuunnitelma hyväksyttiin ja heti sen jälkeen haastattelimme perheet syyskuun viimeisellä viikolla. Litteroinnin ja analysoinnin teimme syksyn aikana. Tammi- ja helmikuun 2009 aikana olemme kirjoittaneet raportin valmiiksi. Vaikka välillä on ollut lyhyitä taukoja opinnäytetyön kirjoittamisessa, niin ajatustyötä sen tiimoilta on ollut koko ajan. Oman haasteensa on tuonut myös kahden ihmisen työn, opintojen ja perheen aikataulujen sovittaminen niin, että yhteisiä keskusteluhetkiäkin olisi opinnäytetyön parissa.

2 Vanhemmuuden tukeminen

2.1 Vanhemmuus

Kristerin (2002, 23-25) mielestä vanhemmuus on turvallista ja läsnä olevaa aikuisuutta. Aikuisuutta, joka tarjoaa turvalliset ja riittävät rajat ja rakkautta rajojen sisällä. Aikuisuutta on myös se, että kestää lapsen tunteet ja kykenee vastaamaan hänen tarpeisiinsa riittävässä määrin. Riittävä vanhemmuus vaatii aikuiselta hyvää itsetuntoa ja tietoisuutta omista tunteistaan ja tarpeistaan. Mitä paremmin vanhempi on perillä näistä asioista, sitä helpompi hänen on tulla toimeen kaikkien lastensa kanssa, myös niiden, jotka muistuttavat häntä itseään. Perheessä, jossa on riittävästi läsnäoloa, nähdään asioita ja niistä uskalletaan puhua. Siinä jaetaan asioita, tapahtumia, pettymyksiä ja toiveita. Myös tunteet tunnustetaan ja niitä uskalletaan näyttää ja purkaa. Luottamusta syntyy siihen, mitä tunnetaan, koetaan ja sanotaan sekä siihen, ettei minua hylätä, vaikka sanon, mitä tunnen ja olen sellainen kuin olen. Tällaisten kotien vanhemmilla on vahva itsetunto, joka tulee siitä, että heillä on kosketus omaan sisimpäänsä, persoonaansa. He tietävät, mitä tahtovat, ja toimivat sen mukaan kantaen myös seuraukset.

Osa lastensuojelun asiakkaina olevista perheistä ei ole toki hukannut vanhemmuuttaan, mutta elämässä on saattanut tulla muuten äkillisiä kriisejä, jolloin tarvitaan esimerkiksi lastensuojelun avohuollon tukea. Saarnio (ks. Puonti, Saarnio & Hujala 2004) kirjoittaa siitä, että toisille lastensuojelun asiakkaista ei ole ollut mahdollisuutta kokea lapsuudessaan läsnä olevaa tai turvallista vanhemmuutta. Näin ollen he saattavat olla ihmeissään tai kadoksissa oman vanhemmuutensa kanssa. Heiltä näyttäisi puuttuvan eväät vanhemmuuteen, vaikka monet asiakkaista ovat pyrkineet toimimaan eri tavalla, omasta mielestään paremmin kuin heidän omat vanhempansa aikoinaan. Vanhemmilla voi olla vaikeuksia saada otetta lapsiinsa ja he tuntevat itsensä tällöin riittämättömiksi. Vanhemmuuden tukemisen tulisi perustua lapsen tarpeisiin ja niihin vastaamiseen. Oleellista on saada vanhempi huomaamaan itse, miten hän vastaa lapsensa tarpeisiin.

Monien erilaisten kasvatusalan ammattilaisten neuvojen keskellä vanhemmuus saattaa tuntua haastavalta. Vanhemmuus voi kadota perheessä siihen, että vanhemmat ovat kenties itse lapsuudessaan jääneet vaille turvallista vanhemmuutta. Näin ollen he eivät tiedä, mitä se on. Jos omat vanhempamme ovat eläneet riittämättömässä vanhemmuudessa, heiltä puuttuvat vanhemmuuden taidot. (Kristeri 2002, 22 - 42.)

Lisäksi monilla vanhemmilla on vaativa ja kiireinen työtahti ja perheeseen ja lapsiin ei ehditä panostaa niin paljon kuin pitäisi. Mutta toisaalta taas näinä aikoina saadaan lukea ja kuulla mediasta myös monia perheitä koettelevista lomautuksista tai sen uhkasta, ja se tuo oman varjonsa monen elämään. Nyt monissa perheissä joudutaankin miettimään, miten selvitä

taloudellisesti tästä vaikeasta ajasta. Taloudelliseen ahdinkoon joutuminen vaikuttaa monella tapaa myös perheen lasten elämään.

Perhetyössä tavallisin on työskentelyn painopisteen kohdentaminen vanhempaan ja erityisesti vanhemmuuteen. Lapsi hahmottuu suhteen passiivisempänä osapuolena, jollaisena häntä autetaan parhaiten tukemalla vanhemmuutta. Vanhemmuuden työstämisen yksi keskeinen ulottuvuus on lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus. Vuorovaikutuksessa keskeisiä elementtejä ovat muun muassa vanhemman kyky vastata lapsen tarpeisiin, kyky olla emotionaalisesti läsnä sekä kyky säädellä ja ottaa vastaan lapsen tunteita. Perheiden aikuisilla on vaikeuksia omien ongelmiansa kanssa, että mikäli työskentelyä ei suuntaa tietoinen, lapsikeskeinen vanhemmuusorientaatio, on vaarana, että lapsen tarpeet ja tunteet jäävät käsittelemättä myös vanhempien kanssa. (Myllärniemi 2007, 41 - 42.)

Lapsilähtöisen kasvatuksen perustana on vanhempien hyvä keskinäinen suhde, lapsen hyvä suhde isään ja äitiin ja heidän huolehtivainen suhtautuminen lapseensa. Lapsilähtöinen kasvatusta on merkittävä voimavaratekijä lapsen elämässä. Sitä vastoin aikuisen tarpeista ja mielialoista ohjautuva ns. aikuiskeskeinen kasvatusta on riskitekijä lapsen yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta. Sosiaalityön näkökulmasta lasten hyvinvointia rajoittavat perheen taloudelliset vaikeudet, vaihtuvat tai turvattomat ihmissuhteet, aikuiskeskeinen tai impulsiivinen elämäntyyli tai ylipäättään vaikeus vastata lapsen tarpeisiin. (Rönkä & Kinnunen 2002, 17 - 35.)

2.2 Perheiden voimaantuminen

Voimaantuminen on prosessi, joka lähtee ihmisestä itsestään, mutta johon vaikuttaa se, uskooko työntekijä asiakkaan mahdollisuuksiin. Ihmisen muutoshalukkuus edellyttää tunnetta, siitä, että elämässä on jatkuvuutta, ennustettavuutta ja tunne siitä, että omaan elämänsä kulkuun voi vaikuttaa. Pelkästään yksilöillä ei ole riittävästi vaikutusvaltaa, vaan muutoksen voimavaroja etsitään myös yhteisöstä. (Mönkkönen 2007, 143 - 144.)

Myös Vilén, Leppämäki ja Ekström (2002, 26) määrittelevät voimaantumista seuraavasti: tavoitteena on kuunnella ja tukea ihmisessä jo olemassa olevia voimavaroja ja auttaa häntä ratkomaan päivittäisen elämänsä ongelmia ja synnyttää voimaantumisen kokemus. Voimaantumista tapahtuu myös sosiaalisessa prosessissa, mikä tarkoittaa, että vuorovaikutus muiden kanssa on merkittävä voimaantumiseen vaikuttava tekijä. Vuorovaikutuksellisen tukemisen tavoitteena on kokemus voimaantumisesta. Englanninkielinen sana empowerment käännetään suomeksi useimmiten voimaantumiseksi tai perheestä puhuttaessa valtaistumiseksi.

Rostila (2001, 15) kirjoittaa, että pyrkimys parantaa asiakkaan tai vähävoimaisen asiakasryhmän tilannetta perustuu asiakkaan omiin voimavaroihin ja toiveisiin. Miten asiakkaan asiantuntijuus saadaan näkyväksi ja otetuksi käyttöön, niin että hänen toimintavoimansa kasvaa ("empowerment")? Tavoitesopimus voidaan nähdä asiakkaan aseman vahvistamisen tärkeäksi välineeksi moniammatillisessa yhteistyössä. Myös monen toimijan yhteistyössä jonkun pitää auttaa asiakasta selkiyttämään toiveensa ja muokkaamaan niitä tilannearvion pohjalta tavoitteiksi. Auttamisen prosessimalli korostaa ammattilaisen roolia asiakkaan äänen saamisessa esille ja kokonaisvaltaisen tilannearvion tekemisessä.

On monenlaisia tapoja tehdä perhetyötä. Voimavarakeskeinen ja ratkaisukeskeisyys ovat olleet viime vuosina suosittu vaihtoehto perinteiselle ongelmalähtöiselle lähestymistavalle. Tämä suuntaus näkyy myös lastensuojelun perhetyössä. Työskentelyn keskeisiä tavoitteita on nähdä asiat ja ongelmat voimavaroina ja päästä eroon toimintatavasta, joka päättyy helposti eri osapuolten syyttelyyn ja/tai ahdistuneisuuteen. Perhekeskeisessä työtöteessä, jossa pyritään saamaan perheelle valtaistumista, korostetaan, että perheen tulee kokea, että heilläkin on valtaa perheen asioissa eivätkä he ole vain asiantuntijaverkoston "pelinappuloita". Valtaistuminen tarkoittaa myös aktiivista asiakkuutta. Se korostaa asiakkaan omaa asiantuntemusta ja omien voimavarojen löytymistä. (Vilén ym. 2002, 151 - 152.)

Työntekijä ei voi etukäteen tietää, alistavatko vai voimaannuttavatko hänen tekemänsä tuki-kontrolliyhdistelmät, vaan hän joutuu kokeilemaan joitakin tekoja, joiden uskoo auttavan kyseisessä tilanteessa, kirjoittaa Pyhäjoki (ks. Reijonen 2005, 76 - 77). Näiden tekojen vaikutuksia työntekijä reflektoi ja arvioi jatkuvasti työskentelyprosessin edetessä: lisääntykö asiakkaan toimintakyky ja hallinta omasta elämästään vai ei. Tämän arvioinnin pohjalta ammattilaiset joutuvat muuntelemaan omaa toimintaansa, niin että perheen hallinta omasta elämästään lisääntyisi ja eri tahojen huolet tilanteesta hälvenisivät.

Voimavarakeskeisyyden periaate Rostilan (2001, 40) mukaan tarjoaa asiakkaan ja sosiaalityön ammattilaisen välisen suhteen muodostamiselle hyvän lähtökohdan. Keskeistä voimavarakeskeisyydessä on asiakkaan kuuleminen ja asiakkaan tavoitteista lähteminen. Tavoitteellisuuden edellytys puolestaan on, että toiminta perustuu asiakkaan kanssa määriteltyyn tavoitteeseen ja toimintalinjaan.

Voimavarakeskeisessä muutostyössä on Rostilan (2001) mukaan seuraavia periaatteita:

- asiakkaan vahvistumista tukevien puitteiden luominen
- asiakkaan sosiaalisten suhteiden ja yhteenkuuluvuuden tunteen lisääminen
- itseparantumisen
- yhteistyössä lisääntyvä voima (synergia)
- antautuminen keskusteluun (dialogisuus)

- asiakkaaseen uskominen (Saleeby 1992)

Voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, joka lähtee ihmisestä itsestään. Voimaantuminen edellyttää, että ihmisellä itsellään on mahdollisuus vapaaseen vuorovaikutukseen, ja että hän tuntee itsensä osalliseksi. Lisäksi on tärkeää saada muilta kannustavaa palautetta ja luottamusta omaan kykyihin. Lasten ja perheiden hyvinvointi on perhetyössä ydinasia. Vanhempien voimaantuminen näkyy perheiden arjessa ja lasten hyvinvoinnissa.

3 Lastensuojelun asiakasprosessi

Lastensuojelulain mukaan lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla tarkoitetaan toimenpideprosessia: lastensuojelutarpeen selvitystä, avohuollon tukitoimia, lapsen kiireellistä sijoitusta ja huostaanottoa sekä niihin liittyvää sijaishuoltoa ja jälkihuoltoa. Lapsen lastensuojelun asiakasprosessista vastuussa oleva työntekijä nimetään lapsen asioista vastaavaksi sosiaalityöntekijäksi. Lisäksi asiakasprosessin eri vaiheissa on mukana muitakin työntekijöitä. (Heino 2008, 15.) Asiakasprosessin vaiheet ovat siis vireilletulovaihe, asiakkaaksi tulovaihe, toteutusvaihe sekä asiakkuuden päättämisen vaihe.

Heinon (2008, 16) mukaan uuden lastensuojelulain uudistuksella selkiytetään lastensuojeluasian vireilletuloa, asiakkuuden alkuvaiheita sekä työprosessin etenemistä. Uudistuksella pyritään ottamaan huomioon entistä paremmin muun muassa lapsen etu ja oikeudet; turvaamaan lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat tukitoimet ja palvelut; parantamaan viranomaisten välistä yhteistyötä; puuttumaan ongelmiin entistä varhaisemmin; parantamaan tuen vaikuttavuutta. Lastensuojelulaki velvoittaa kuntaa avohuollon järjestämiseen, mutta se perustuu sosiaalityöntekijän tarvearvioon.

3.1 Lastensuojelun asiakasprosessin käynnistyminen ja asiakassuunnitelma

Lastensuojeluprosessi käynnistyy, kun sosiaalityöntekijä saa tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Vireilletulovaiheessa selvitetään yhteydenoton syy ja arvioidaan avuntarve. Silloin kun tieto avun tarpeesta tulee asiakkaalta itseltään, eteneminen luontuu toisenlaisena kuin jos tieto tulee perheen ulkopuolelta. Jos tieto tulee päivähoidosta, on luonnollista tehdä lastensuojelutarpeen selvitys yhteistyössä perheen ja päivähoidon kanssa. Jos asiakkuus käynnistyy lastensuojeluilmoituksen johdosta, on ensimmäinen tehtävä selvittää, onko ilmoitus aiheellinen. Tarkoitus on saada selville, mistä lastensuojeluilmoitus johtuu ja mitä se lapsen suojelemisen tarpeen mielessä tarkoittaa. (Heino 2008, 44.)

Aloitusvaiheessa otetaan yhteys perheeseen ja järjestetään alkutapaaminen. Alkutapaamisen tavoitteena on asiakkuuden syyn nimeäminen. Tapaamis- ja selvittelyvaiheen aikana järjestetään lasten ja vanhempien tapaamiset. Lasten tapaamisen tavoitteena on saada tietoa lapselta itseltään, ja miten lapsi kokee arjen. Vanhempien tapaamisen tavoitteena on kuulla heidän kokemuksensa lapsestaan, arjesta selviytymisestä ja vanhemmuudesta. Kotikäynnillä nähdään myös lapsen kasvuympäristö. Tässä vaiheessa otetaan yhteyttä myös mahdollisiin yhteistyökumppaneihin, jolloin saadaan lisätietoja lapsesta ja perheestä. Tapaamis- ja selvittelyvaiheen jälkeen suunnitellaan jatkoa ja kootaan kirjallinen yhteenveto ja tapaaminen, jossa selvitetään, mitä apua perhe ja lapsi tarvitsevat. (Uramo 2006, 6 - 7.)

Avohuolto perustuu sosiaalityöntekijän tarvearvioon ja yhdessä laadittavaan asiakassuunnitelmaan. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien kasvatuskykyä ja mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien kanssa. (Taskinen 2007, 41.)

Asiakassuunnitelmalla on tärkeä merkitys, sillä se on väline suunnitella ja arvioida, mitä juuri tämä lapsi tai perhe tarvitsee. Asiakassuunnitelman tekeminen tulisi nähdä prosessina, jonka aikana lastensuojelun asiakkaina olevat henkilöt osallistuvat oman elämäntilanteensa arvioimiseen ja etsivät yhdessä työntekijän kanssa ratkaisua vaikeuksiin tai keinoja muuttaa elämäntilannettaan. (Kananoja ym. 2007, 150 - 151.) Avohuollon asiakassuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen ja perheen palvelujen ja tuen tarve,
- ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan,
- palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan,
- arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan,
- asianosaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja tukitoimien järjestämisestä.

(Lastensuojelun käsikirja. Avohuollon tukitoimet. 2008)

Asiakassuunnitelmaa laadittaessa on tarkoituksena, että kaikki osapuolet sitoutuvat yhdessä sovittuihin asioihin. Kun tukitoimia suunnitellaan ja kirjataan asiakassuunnitelmaan, on sosiaalityöntekijän huomioitava, mitä palveluja ja tukea kunnassa on mahdollista järjestää. Asiakassuunnitelmassa on arvioitava, miten eri toimenpiteet todennäköisesti vaikuttavat erityisesti lapsen hyvinvointiin ja elämäntilanteeseen. (Räty 2007, 206.)

3.2 Sosiaalityöntekijän ja perheen yhteistyö

Sosiaalityöntekijällä on vastuu asiakasohjauksesta sekä päättävä ja koordinoiva rooli lastensuojelun perhetyössä. Kun sosiaalityöntekijä käynnistää lastensuojelun tarpeen

selvityksen, alkaa lapsen asiakkuus ja siten lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelutyö. Asiakkaan ja työntekijän yhteistyöllä on monta merkitystä. Asiakkaan ja työntekijän yhteistyösuhde on ensinnäkin sosiaalinen kokemus kummallekin osapuolelle. Jos yhteistyössä asiakkaalle välittyy toisen ihmisen aito halu olla auttamassa asiakasta, kokemus välittämisestä, tunne ihmisarvon ja yksilöllisyyden kunnioittamisesta, usko asiakkaan omiin edellytyksiin ja toivo muutoksen mahdollisuudesta, silloin yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa on voimaannuttava sosiaalinen kokemus. (Kananoja ym. 2007, 108.). Myllärniemi (2007, 124) toteaa myös, että toimivan asiakassuhteen luominen edellyttää työskentelyn läpinäkyvyyttä ja asioista suoraan puhumista. Toisaalta asiakkaalle on annettava aikaa ja tilaa tuottaa asioita omaehtoisesti.

Jokainen tapaaminen työntekijään voi vahvistaa asiakkaan omaa voimaa tai päinvastoin olla alistava, nöyryyttävä ja itsemääräämistä loukkaava kokemus. Kysymys ei ole käytettävissä olevasta ajasta tai sen puutteesta, vaan työntekijän tavasta toimia asiakkaan kanssa. Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde on myös työväline muutoksen aikaan saamisessa. Jos yhteistyösuhde on hyvä, niin asiakkaan on helpompi kertoa työntekijälle elämäntilanteestaan ja vaikeuksistaan mahdollisimman rehellisesti. Hyvä suhde toimii muutostyön katalysaattorina ja tukena. Yksilöllinen työskentelytapa on asiakkaan ja hänen tilanteensa ainutlaatuisuuden kunnioittamista. Ihmisen kokemukset omasta elämästään ja elämäntilanteestaan ovat usein yhtä tärkeitä kuin tilannetta kuvaavat tosiasiat. (Kananoja ym. 2007, 113.)

Luottamuksen rakentuminen on hyvän vuorovaikutuksen keskeinen edellytys. Sosiaalityössä luottamusta voidaan pitää yhteisen työskentelyn välttämättömänä edellytyksenä. Luottamuksen rakentuminen ei kuitenkaan ole helppoa tai itsestään selvä asia. Monia asiakkaita kenties pelottaa yhteistyö viranomaisten kanssa. Heillä saattaa olla myös vanhanaikaiset tai ennakkoluuloiset käsitykset sosiaalityöntekijän työskentelytavoista. Kun siihen lisätään vielä sosiaalityössä yhdistyvä tuki ja kontrolli, niin kaikki tämä voi tuntua pelottavalta. Lastensuojelussa kontrollin elementit ovat selkeästi mukana työskentelyssä. Tukea ja kontrollia ei ole välttämätöntä nähdä vaihtoehtoina. Kontrollin ei kuitenkaan tarvitse olla nöyryyttävää ja alistavaa, vaan sitä voidaan harjoittaa vahvistamalla ja tukemalla asiakkaan omaa kykyä ottaa vastuuta omasta toiminnastaan. (Kananoja ym. 2007, 109 - 110.)

Sosiaalityöntekijän vaihtuminen on tilanne, jota yleensä tulisi käsitellä asiakkaan kanssa. Erityisesti silloin, jos asiakas on työskennellyt pitkään saman työntekijän kanssa, yhteistyöhön saattaa liittyä paljon kiintymystä, ja asiakas voi kokea työntekijän vaihdoksen myös hylkäämisenä. Varsinkin lapsille ihmissuhteiden jatkuvuus on erityisen tärkeitä. Sen vuoksi lastensuojelussa on haitallista, jos lapsen kasvuympäristö ja läheiset ihmiset vaihtuvat

toistuvasti. Lastensuojelun toiminnan tulisi aivan erityisesti rakentua kiintymyssuhteiden luomiselle ja niiden pysyvyydelle. (Kananoja ym. 2007, 112.)

3.3 Lastensuojelun perhetyö

Perhetyö kytkeytyy lastensuojelun asiakkuusprosessin kaikkiin vaiheisiin. Se on usein moniammatillista työtä, jossa yhdistetään useamman erikoistuneen alan osaaminen ja tieto. Yhteistyö käynnistyy yleensä sosiaalityöntekijän päätöksellä. Sosiaalityöntekijä valitsee asiakasperheistään ne, joiden he katsovat hyötyvän perhetyöstä. Heinon (2008, 44) mukaan jossain tilanteissa on mahdollista, että perhetyö käynnistyy samalla kun selvitetään lastensuojelun tarvetta asiakkuuden alkuvaiheessa. Asiakasvalintaan tarvitaan tietoa perheen tilanteesta, jotta voidaan tehdä päätös työn aloittamisesta. Perhetyön käynnistyessä määritellään työn sisältö, tavoitteet, kesto sekä se, miten sosiaalityöntekijä seuraa työprosessia. Sopimus sekä sitouttaa prosessin osapuolia että selkiyttää työn sisältöjä ja tarkoitusta. (Hurtig 2003, 26 - 27.)

Hurtigin (2003, 27) mukaan työskentelyn tyypillisiä elementtejä ovat tiedonkeruu, tilannearviointi, keskustelut, räätälöity tapaamisten sisältö ja toteutus sekä pyrkimys tukea ja ohjata perhettä niissä arjen asioissa, joissa on pulmia. Parhaimmillaan perhetyön ja lastensuojelun sosiaalityön välinen yhteistyö on toimivaa ammatillista kumppanuutta perheen hyväksi.

Lastensuojelun perhetyössä toiminnan tärkeä tavoite on lapsen etu, jota perhetyössä lähestytään usein vanhemmuuden kautta. Perhetyön keskeisimpänä tavoitteena on lapsen sijoituksen tarpeen ehkäisy tukemalla perheen itsenäistä selviytymistä ja vanhemmuutta. Vanhemmuuden tukeminen määritellään perhetyön yleiseksi tavoitteeksi. Tärkeintä on vuorovaikutuksen tukeminen, koska vanhemmuus on aina vuorovaikutusta vanhemman ja lapsen välillä. Tavoitteena on tilanne, jossa lapsen tarpeet ovat vanhemmalle tärkeitä ja ymmärrettäviä. (Myllärniemi 2007, 12 - 13.)

Eräänlaisesta ”tunnetyöskentelystä” on tullut entistä keskeisempi osa lastensuojelun perhetyötä. Monet vuorovaikutusta tukevat työmenetelmät ja työtavat keskittyvät vanhemman ja lapsen väliseen tunnesuhteeseen. Käytännön perhetyössä työllistävä osa-alue on perheiden tarve turvallisiin rajoihin. ”Monensuuntainen rajattomuus” on yksi keskeinen ongelma perhetyön asiakasperheissä. Omassa elämässään rajattomat vanhemmat toimivat rajattomasti suhteessa lapsiinsa. Usein perheissä rajoja tarvitsevat niin vanhemmat kuin lapsetkin. Tämä näkyy perheiden lasten sosiaalisina vaikeuksina ja jatkuvan ohjauksen tarpeena. Toisaalta lapset tarvitsevat perhetyössä korjaavia ja korvaavia kokemuksia, joita turvallisilla rajoilla pystytään tarjoamaan. (Myllärniemi 2007, 62 - 63.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena järjestettävän perhetyön tavoitteena voi olla esimerkiksi kriisitilanteen laukaiseminen, uusien ongelmien ehkäiseminen tai tilanteen korjaaminen. Myllärniemen (2007, 44) mukaan oleellista on, että sosiaalityöntekijä arvioi ensimmäiseksi sitä, kenen kanssa juuri sen lapsen ja perheen tilanteessa on mielekästä tehdä alkuarvio parina: kuka on se työntekijä joka jo tuntee lapsen tai jonkun perheenjäsenistä. Perhetyöstä saattaa muodostua lapsen koko lapsuuden mittainen, jatkuva ja välttämätön arjessa selviytymistä tukeva palvelu ja tukirakenne. (Heino, 2008, 46.)

Perhetyö on tavoitteellista, suunnitelmallista ja määräaikaista. Perhetyön perheissä on usein lastensuojelullisia riskitekijöitä, kuten vanhemman masennusta tai päihdeongelmaa. Pyrkimyksenä on, että perhetyö aloitettaisiin mahdollisimman varhain, mutta käytännössä se ei aina toteudu perhetyön ja lastensuojeluprosessin ehkäisevän tavoitteen kannalta. Varhainen tuki olisi kuitenkin tarpeen esimerkiksi tilanteissa, jotka liittyvät vanhemman elämäntilanteeseen, perheen arjessa selviytymisen tukemiseen, lapsen ja vanhemman vuorovaikutukseen, kasvatuskysymyksiin tai väliaikaisiin kriiseihin perheissä. Kun lastensuojelun tarvetta ei ole, tilanne on usein sellainen, että riskitekijät eivät vaikuta lasten hyvinvointiin välittömästi tai perheessä on voimavaroja ja lasta suojaavia tekijöitä. (Myllärniemi 2007, 16 - 20.)

3.4 Kuntouttava perhetyö osana lastensuojelua

Molemmat perheet, joita haastattelimme opinnäytetyötämme varten, ovat olleet kuntoutusjaksolla perhetukikeskuksessa. Siksi päädyimme tarkastelemaan hieman myös kuntouttavaa perhetyötä tarkemmin. Heino (2008, 43) kirjoittaa, että perhetyön ja -kuntoutuksen tavoitteet vaihtelevat. Joidenkin yksiköiden kuntoutusjakso nähdään vain prosessin käynnistäjänä, ja perheen kokonaiskuntoutumiseen pääsemiseksi on jatkettava toisessa palvelumuodossa. Toisaalta monissa tilanteissa sosiaalityöntekijän mahdollisuudet vastata asiakkaan saaman avun jatkumosta ovat käytännössä rajalliset. Vastuu on monella eri taholla. Hoitopolku muodostaa aina kokonaisuuden ja haasteena onkin eri kuntoutusmuotojen saumaton jatkumo.

Heinon (2008, 47) mukaan käytännössä peruseron perhetyön ja -kuntoutuksen välille tekee tila: missä työtä tehdään; perheen kotona vai muualla. Järvisen ym. (2007, 46) mukaan kuntouttavalla perhetyöllä tarkoitetaan erityisperhetyötä, jossa perhetyön ammattilaiset työskentelevät yhdessä perheen kanssa tavoitteellisesti yleensä johonkin erityistilanteeseen liittyen. Se voi olla esimerkiksi sijaishuollossa oleviin lapsiin ja heidän vanhempainsa kohdistuvaa kuntouttavaa toimintaa tai mielenterveysongelmaisten lasten ja perheiden intensiivistä tukemista arjessa. Lastensuojelullisen perhekuntoutuksen tavoitteena on edistää

ja tukea kodin olosuhteiden vuoksi vaikeuksissa olevien lasten ja nuorten mahdollisimman hyvää kasvua ja kehitystä.

Perhekuntoutusjaksoista sovitaan sosiaalityöntekijän kanssa. Prosessi lähtee käyntiin perheen, sosiaalityöntekijän sekä perhekuntoutusyksikön työntekijöiden yhteisellä tapaamisella. Silloin hahmotellaan kuntoutusjaksolle tavoitteet perheenjäsenten sekä sosiaalityöntekijän odotusten ja tarpeiden pohjalta. Perhe saa tapaamisen aikana tietoa kuntoutuksen ympäristöstä, toiminnasta ja työtavoista. Perheellä on myös mahdollisuus käydä tutustumassa kuntoutuspaikkaan ennen jakson alkamista. Perheen suostuessa työskentelyyn sovitaan jakson ajankohdasta. Perhekuntoutus suunnitellaan yleensä prosessiksi, joka sisältää useampia perhekuntoutusjaksoja sekä kuntoutuskeskuksen työntekijöiden suorittamia kotikäyntejä perheen kotona jaksojen välissä. (Hurtig 2003, 29 - 30.)

Lastensuojelun kuntouttavan perhetyön asiakasperheillä ongelmat ovat usein kasautuneita. Perheet saavat yleensä runsaasti sosiaali- ja terveystalvveluja, mutta koko perheen suunnitelmallinen tukeminen on voinut jäädä toteutumatta. Kuntoutuksen aloittamisen syitä voivat olla esimerkiksi huoli vanhempien jaksamisesta, vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmat, perheväkivalta, perheen vakavat vuorovaikutusongelmat, lasten koulunkäyntivaikeudet, käytöshäiriöt ja kasvatukseen liittyvät pulmat. Perheessä voi olla myös vanhempien ennakoimatonta käytöstä, erilaisia kasvatuseriaatteita, lasten tarpeiden tunnistamisen vaikeuksia tai perheellä voi olla muuten kaotoinen elämäntilanne. (Järvinen ym. 2007, 46.)

Kuntoutus rakennetaan perheen tarpeita ja tavoitteita vastaavaksi. Työskentelyn tavoitteena on nykytilanteen pysäyttäminen ja muutoksen aikaansaaminen. Kuntoutumisen aikana keskeisiä asioita ovat perheen omien voimavarojen löytyminen ja vuorovaikutuksen vahvistuminen. Työskentelyn suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus edellyttävät sekä työntekijöiltä että perheeltä sitoutumista ja motivaatiota. Yhteistyö ja verkostoituminen perheen läheisten ja perheen kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa on olennainen osa kuntoutusta. Lastensuojelun kuntouttava perhetyö on vastuullista, vaativaa ja monimuotoista perheiden tukemista, auttamista, hoivaamista, asioihin puuttumista ja ongelmien ratkaisemista. Työssä on aina mukana tuen lisäksi vahvasti myös kontrolli. (Järvinen ym. 2007, 46 - 48.)

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää HyvinvointiTV:n pilotointivaiheeseen osallistuneiden kahden perheen kokemuksia siitä, kuinka he ovat kokeneet saaneensa tukea

vanhemmuuteensa lastensuojelun avohuollon asiakasprosessin eri vaiheissa. Tässä opinnäytetyössämme asiakasprosessin vaiheilla tarkoitamme ensimmäistä yhteydenottoa sosiaalityöntekijän kanssa, kuntoutusjaksoa perhetukikeskuksessa ja kuntoutusjakson jälkeen saatua tukea kotona. Lisäksi kysyimme, miten perheet kokivat saaneensa tukea vanhemmuuteensa HyvinvointiTV:n lähetyksien kautta.

Tutkimuskysymyksemme on:

- minkälaista tukea vanhemmat ovat kokeneet saaneensa vanhemmuuteensa lastensuojelun avohuollon asiakasprosessin eri vaiheissa?

4.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2003, 154 - 155) mukaan lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen, ja että sitä pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa aineiston kokoaminen luonnollisissa, todellisissa tilanteissa; teemahaastattelun, osallistuvan havainnoinnin tai ryhmähaastattelujen käyttäminen; kohdejoukon valitseminen tarkoituksenmukaisesti. Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa aineistoa käsitellään ainutlaatuisena ja tulkitaan sitä sen mukaisesti.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tavoitteena ymmärtää tutkimuskohdetta. Jos tutkitaan esimerkiksi jotain ilmiötä, tutkija voi valita yhden luonnollisen ryhmän ja haastatella kaikki tämän ryhmän jäsenet. Aineiston koko määräytyy tässä tapauksessa sen mukaan, miten monta jäsentä tällaiseen ryhmään sattuu kuulumaan. (Hirsjärvi ym. 2003, 170 - 171.) Myös meidän opinnäytetyössämme aineiston koko määräytyi pilottivaiheeseen osallistuneiden perheiden lukumäärän mukaan. Lisäksi se pieneni kolmesta perheestä kahteen, koska kaksi perheistä oli kuntoutusjaksolla perhetukikeskuksessa. Meidän työllemme oli olennaista, että saimme myös kuntoutusjakson tuen kokemukset mukaan.

4.3 Tutkimusaineiston hankintamenetelmä

Tutkimusaineiston hankintamenetelmäksi valitsimme haastattelun. Haastattelun etuna on se, että siinä voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Haastattelun avulla voidaan syventää saatavia tietoja, ja voidaan esimerkiksi pyytää perusteluja esitetyille mielipiteille lisäkysymysten avulla. (Hirsjärvi ym. 2003, 194.) Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75).

Haastattelimme molemmat perheet käyttäen teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille samat. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat, mutta se ei ole kuitenkaan täysin vapaa niin kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 48.) Haastattelu on vuorovaikutusprosessi, jossa haastattelija ja haastateltava välittävät toisilleen tietoja. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77.) Tästä tiedonvälityksestä on erotettavissa neljä vaihetta: 1) Haastattelija esittää kysymyksen, 2) haastateltava ottaa kysymyksen vastaan ja 3) vastaa siihen, 4) haastattelija ottaa vastauksen vastaan ja merkitsee sen muistiin. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 70.)

Haastattelimme HyvinvointiTV:n pilottihankkeessa mukana olleita kahden perheen äitejä. Meidän oli tarkoitus haastatella myös toisen perheen isää, mutta aikataulu ei sopinut hänelle. Näin ollen haastattelumateriaali jäi vieläkin vähäisemmäksi kuin olimme ajatelleet, mutta laadullisessa tutkimuksessa ei pyritäkään tilastollisiin yleistyksiin. Niissä pyritään muun muassa kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Täten laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mieluusti mahdollisimman paljon tai että heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87 - 88.)

HyvinvointiTV:n pilottihankkeen projektityöntekijä Riitta Matero oli alustavasti jo kesällä yhteydessä perheisiin syksyksi sovittavista haastatteluistamme ja siitä, mikä opinnäytetyön aiheemme on. Opinnäytesuunnitelman hyväksymisen jälkeen Riitta Matero sopi haastattelut syyskuun viimeiselle viikolle. Teimme haastattelut perheiden kotona ja nauhoitimme ne. Toinen äideistä halusi haastattelurungon etukäteen nähtäväksi ja lähetimme hänelle sen (Liite 1), toinen äideistä kuuli kysymykset haastattelutilanteessa ensimmäisen kerran. Hänelle tuotti hieman vaikeuksia muistaa yhtäkkiä kaikkea tapahtunutta, koska aikaa prosessista oli kulunut jo melkein vuoden verran.

Toinen haastatteluista kesti noin puoli tuntia ja toinen haastattelu noin tunnin. Itse haastattelutilanne molemmilla kerroilla oli hieman haasteellinen, sillä molemmissa haastatteluissa perheen lapsi/lapset olivat paikalla ja vaativat tietysti oman huomionsa äidiltään, mutta myös meiltä. Tämä katkaisi välillä haastatteluja ja lisäksi nauhoituksesta ei saanut muutamissa kohdissa kunnolla selvää lasten äänien kuuluessa taustalla. Myös oma kokemattomuutemme haastattelijoina toi lisähaasteensa tilanteeseen. Sovimme etukäteen, että toinen meistä on varsinainen haastattelija ja toinen on ns. apuhaastattelija, joka hoiti diginauhurin käytön ja lisäksi teki tarvittaessa selventäviä apukysymyksiä. Tämän työnjaon koimme hyvänä.

4.4 Analysointi

Heti haastattelujen jälkeen litteroimme eli muutimme nauhoitetun aineiston kirjoitettuun muotoon ja näin pääsimme aloittamaan analysoimisen saadustamme aineistosta. Litteroitua aineistoa saimme kuusi sivua rivivälillä 1 ja fontilla Trebuchet MS 10. Käytimme haastatelluista perheistä merkintöjä H1 ja H2 alkuperäisilmausten yhteydessä tuloksia käsittelevässä luvussa. Litterointi toimii hyvänä muistiapuna ja helpottaa tärkeiden yksityiskohtien havaitsemista aineistosta. Sen tarkkuus on riippuvainen tutkimuskysymyksestä ja käytetystä tutkimusmetodista. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 16.)

Sisällönanalyysilla voidaan tarkoittaa niin laadullista sisällönanalyysia kuin sisällön määrällistä erittelyä ja näitä molempia voidaan hyödyntää samaa aineistoa analysoidessa.

Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissa aineisto ensin pirstotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen uudenlaiseksi kokonaisuudeksi.

Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriasidonnaisesti tai teorialähtöisesti erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98 - 99.)

Me käytimme työssämme teoriasidonnaista analyysia, jolloin Tuomen ja Sarajärven (2002, 98 - 99) mukaan teoria toimii apuna analyysin etenemisessä. Analyysista on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova. Tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelee aineistolähtöisyys ja valmiit mallit.

Litteroinnin jälkeen aloitimme aineiston analysoinnin mahdollisimman pian. Analysoinnin tarkoituksena on etsiä aineistosta vastauksia tutkimuskysymykseen. Aineiston analyysimenetelmänä käytimme sisällönanalyysia. Muodostimme alkuperäisilmauksista pelkistettyjä ilmauksia, jotka sitten yhdistimme alaluokiksi. Alaluokista muodostimme yläluokat, joista saimme otsikot tuloksille:

- tuki ennen kuntoutusjaksoa
- tuki kuntoutusjaksolla perhetukikeskuksessa
- tuki kuntoutusjakson jälkeen

5 Opinnäytetyön tulokset

Haastattelimme tähän työhömmme kahden perheen äitejä. HyvinvointiTV:n pilotoinnissa oli mukana kolme perhettä, mutta yksi perheistä ei ole ollut kuntoutusjaksolla perhetukikeskuksessa, joten jätimme perheen pois haastattelusta. Halusimme nimenomaan saada äitien kokemukset koko lastensuojelun avohuollon asiakasprosessin vaiheista mukaan

tähän työhömmе. Olisimme toivoneet voivamme haastatella myös toisen perheen isääkin, mutta aikataulumme eivät sopineet hänelle ja näin ollen se ei onnistunut. Molemmissa perheissä oli muutaman kuukauden ikäiset vauvat silloin, kun he tarvitsivat lastensuojelun avohuollon tukea ja olivat kuntoutusjaksolla perhetukikeskuksessa.

5.1 Tuki ennen kuntoutusjaksoa

Molemmissa perheissä äitien oma huoli jaksamisestaan heräsi lasten syntymisten jälkeen ja he ottivat itse asian puheeksi neuvolassa. Toinen äideistä oli kertonut edellisen asuinpaikkakuntansa neuvolassa huolesta omasta jaksamisestaan, mutta siihen ei siellä osattu puuttua oikealla tavalla.

”aikasemmin sanoin neuvolassa, et mä oon vähän masentunut, niin ne sanoi, et mee kahvilaan. Tietty se on siitäkin kiinni, et miten sen osaa sanoa, että on masentunut ja se, et miten se toinen osaa kuunnella.” H2

Huoli molemmilla äideillä oli sekä itsestään että vauvastaan. Molemmat äidit keskustelivat neuvolapsykologin kanssa ja saivat kerrottua huolensa hänelle. Lisäksi toisessa perheessä myös puoliso huolestui sekä äidistä että omasta jaksamisestaan. Toinen äideistä ilmaisi haastateltaessa, kuinka tärkeää on, että neuvolassa kuunnellaan vanhempia ja perheen huolta jaksamisesta, ja että siihen etsitään yhdessä oikeanlaista apua.

”mä olin se joka oli tuut tai sillai etten ymmärtäny noiden asioiden päälle. Mut varmaan puolisollla oli kova huoli, sen omakin jaksaminen meni sit rempalleen.” H1

”olin pitkän aikaa tosi väsynyt ja huolissani, et miten mä pystyn hoitaa tota poikaa. Kävin neuvolan psykologilla puhumassa ja sitten se sillä tavalla huomasi, et olin ehkä liian väsynyt.” H2

Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa alkoi neuvolan ja neuvolapsykologin kautta. Neuvolasta kehoitettiin ottamaan yhteyttä sosiaalityöntekijään. Toinen haastatelluista äideistä kertoi, että hänellä oli vanhanaikaiset käsitykset sosiaalityöntekijöistä ja pelkokin, että he vievät hänen lapsensa pois. Hän tarvitsi suostuttelua neuvolan taholta pidemmän aikaa ennen kuin uskaltautui yhteistyöhön. Lisäksi usean eri työntekijän ja viranomaistahon painostus tuntui äidistä aluksi pahalta, kun muutenkin oli elämässä tullut uusia asioita.

”mähän kävin siellä neuvolapsykologilla ja meillä kävi pari kertaa toi perheohjaaja tuolta neuvolasta kotona ja sit tuli nää sosiaalityöntekijät tuolta kaupungilta käymään.” H1

”sieltä neuvolasta....sano, et tarvis sosiaalityöntekijää ja suostutteli. Oli vanhanaikaiset käsitykset, vie vaan lapsen pois ja siinä oli kova suostuttelu. Menin ihan pyörälle päästä, kun eri ihmisiä kävi ja sitten ne mielti, et mikä olis hyvä tapa tai paikka.” H2

Sosiaalityöntekijän ja perheen yhdessä tehdyt tavoitteet elämän saamisesta taas raiteilleen olivat molemmilla aika konkreettisia ainakin alkuvaiheessa. Molempien äitien oli aika vaikea kertoa tai ylipäättään muistaa, mitä tavoitteita sosiaalityöntekijän kanssa tehtiin. Molemmilla äideillä oli todettu vakava masennus ja he molemmat olivat myös fyysisesti todella väsyneitä. Aluksi ainakin toinen äideistä sai konkreettista lastenhoitoapua, jotta hän pääsi itse nukkumaan. Hän koki, että olisi tarvinnut lastenhoitoapua paljon enemmän kuin mitä hän sai. Toisessa perheessä vauvaa hoiti myös perheen isä. Päivärytmi oli molemmissa perheissä sekaisin, joten sen saaminen kuntoon oli myös yksi tärkeä tavoite. Lisäksi oli tärkeää saada lapsen ja äidin välinen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde toimivaksi.

”kyl se varmaan tähtäs siihen, että pojan ja mun vuorovaikutus paranis ja sit tietysti se, et meidän pitäs saada perheenä apua.” H1

”mä sain jonkin verran lastenhoitoapua, et sain nukuttua. Kun ne perheohjaajat kävi, niin käytiin läpi ihan et millon syödään ja millon herätään, kun mulla oli ihan sekasin ne sekä itseni että lapsen suhteen.” H2

Molemmille perheille ehdotettiin kotiin saatavan tuen lisäksi kuntoutusjaksoa perhetukikeskuksessa. Siitä arveltiin olevan tukea enemmän koko perheelle.

”päätettiin, että se olis hyväks meille kaikille, et määkin opin olemaan ton pojan kanssa.” H1

”ne mielti, et mikä olis hyvä tapa et oisko ensikoti vai mikä ja sitten perhetukikeskus tuli ihan sattumalta ja siellä oli tilaa.” H2

5.2 Tuki kuntoutusjaksolla perhetukikeskuksessa

Perheet saivat kuntoutusjaksollaan perhetukikeskuksessa tukea arjessa selviytymiseen ja ohjausta arjen rutiinien opettelussa. Toisen haastattelemamme perheen kanssa laadittiin perhetukikeskuksessa hyvin konkreettinen luku- ja päiväjärjestys ja toinen perhe kävi myös toimintaterapiassa. Perhetukikeskuksen ohjaajat hoitivat välillä lasta, jotta vanhemmilla olisi aikaa myös itselleen ja toisilleen. Toinen äideistä olisi toivonut enemmän lastenhoitoapua, jotta olisi voinut nukkua riittävästi. Lisäksi äiti oli osallistunut masennuskouluun ja hänen

lapsensa oli saanut apua unikoulusta. Perheet viettivät perhetukikeskuksessa tavallista, normaalia arkea, johon kuului muun muassa lepoa ja lapsen kanssa olemista.

”meillä oli toimintaterapiaa, siis meille vanhemmille..ja sit oli sitä yhteistä toimintaa, että oli ne iltapalat ja sai käydä niitä normaaleja rutiineja läpi....ja saunassa sai käydä rauhassa, ne katto poikaa välillä...” H1

”ja sit yritettiin sitä päivän arkee, että miten eletään ja tehtiin sellanen lukujärjestys, et tähän aikaan herätään ja tähän aikaan yleensä lapset syö ja äitikin syö. Niin ne katto sitä itkuhälytintä, et mä sain nukkuu sellaset pari tuntia päivässä.” H2

Perhetukikeskuksessa tehtiin tavoitteet kuntoutusjaksolle. Yhdessä perheiden kanssa mietittiin, mitkä olivat vanhempien ongelmat, ja miten niitä aletaan hoitaa. Vanhempien mielestä oli tärkeää, että perhetukikeskuksessa oli mahdollisuus keskustella pulmistaan omaohjaajien kanssa ja he autoivat myös päiväjärjestyksen laatimisessa. Toinen äideistä koki turvallisena sen, että siellä oli tarvittaessa ja saatavilla koko ajan joku ammatti-ihminen.

”olihan niitä viikottain niitä perheohjaajien tai sun omaohjaajien kans kokous tai semmonen, jossa sai puhua.. Ja jälkeen päin kun mieltii, niin oli niistä keskusteluista viikottain hyötyy. Ja lähinnä sitä, että ne oli siel läsnä.” H1

”no, sitä keskusteluapua oli ihan päivittäin tai mulla oli kaks sellasta omaa ohjaajaa siellä. Et ihan oikeeseen apuun ne siellä menivät, et siihen päiväjärjestykseen ja mikä se ongelma sitten oli, et ei oikeen osaa elää, niin siihen se apu oli tosi hyvä” H2

Vanhemmat kokivat kuntoutusjakson perhetukikeskuksessa vahvistaneen heitä vanhempina. Tukea he saivat lapsen ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen ja lapsen tutustumiseen. Myös äitiyden ilo löytyi ja vanhempana olo vahvistui, kun perhetukikeskuksessa perheiden arki ja perusasiat saatiin kuntoon.

”..tai siis silleen oppi olemaan ton pojan kanssa tai se varmasti autto ja sitä tuettiin siel just... et molemmilla vanhemmilla on se vuorovaikutus lapseensa.” H1

”no, sillä tavalla, että huomas, et on ihan ok vanhempi, et on vaan huono hetki elämässä. Ja sit kun sai niitä perusjuttuja kuntoon, niin huomas, että kyllä sitä äitinä pärjää.” H2

Molempien perheiden mielestä kuntoutusjakson pituus oli riittävä. Toinen perheistä palasi kotiin noin kolme kuukautta ennen kuntoutusjakson loppumista ja perhetukikeskuksen ohjaaja kävi sen ajan kotikäynneillä.

”pari kuukautta.. se oli riittävä aika..” H1

5.3 Tuki kuntoutusjakson jälkeen

Perheiden palattua kotiin muutaman kuukauden pituiselta kuntoutusjaksolta, tukea saatiin lähinnä perheohjaajilta. He kävivät kotona keskustelemassa perheiden kanssa kuulumisista ja arjen sujumisesta. Toinen äideistä koki, että keskusteluista perheohjaajan kanssa oli hyötyä, ja että oli mukavaa vaihtaa ajatuksia jonkun perheen ulkopuolisen kanssa. Tähän vaikutti varmasti osaltaan se, että hän ei tuntenut ketään asuinalueeltaan ja kaikki ystävätkin olivat hieman kauempana. Molemmissa perheissä arki alkoi jonkin ajan kuluttua sujua jo melko mukavasti, joten käynnit harvenivat noin yhteen kertaan kuukaudessa, kunnes ne lopetettiin kokonaan.

”meillä jatku ne perhetyöntekijän käynnit, mut tosi harvakseltaan. Sit me sovittiinkin, et tarvitaan tosi harvoin apua...ja sit me lopetettiin se.” H1

”nehän kävi sitten kun sitä kolmea kuukautta oli vielä jäljellä, niin täällä kotona puhumassa. No, perheohjaaja kävi muutaman kerran sosiaalityöntekijän kanssa ihan kattomassa silleen, et kaikki on ok. Ja kaikki oli ok, et ei tarvii enää huolestuu.” H2

Haastatteluaajankohtana kuntoutusjaksosta oli kulunut jo miltei vuosi ja arjessa selviytyminen tällä hetkellä sujui suhteellisen hyvin molemmissa perheissä. Toisen perheen äiti mietti opiskelujen aloittamista ja lapsen viemistä päivähoitoon. Toiseen perheeseen oli syntynyt kesällä toinen lapsi, joten siellä riitti arkista touhua. Nyt kuitenkin äiti kertoi muistavansa paremmin pitää huolta omasta kunnostaan ja syömisestään, jotta jaksaa touhuta lasten kanssa. Tukea arkeen tämä perhe sai kaupungin palveluseleillä, joilla saa siivous- ja lastenhoitoapua. Toisen perheen äiti koki, etteivät he tarvitse tällä hetkellä apua ollenkaan.

”kyllähän tää tässä nyt pyörii...on palloteltu ajatusta, että mää menisin kouluun ens vuonna.”H1

”nyt me ollaan, kun tää toinen lapsi syntyy, saatu siivousapua ja lastenhoitoapua, jos tarvii, niin sellasia kaupungin seteleitä. Syöminen, mut

siitä mä pidän huolen, kun tiedän et saatan masentua aika helpostikin, jos syön huonosti.” H2

Tuen tarve kuntoutusjakson jälkeen oli molempien perheiden mielestä riittävää. Molemmat äidit kävivät jonkin aikaa terapiassa kuntoutusjakson jälkeen, josta oli myös apua jaksamiseen. Vaikka haastattelussa kävi ilmi, että arki sujuu hyvin ja apua perheet eivät tunnu tarvitsevan, niin kahdenkeskisen ajan saaminen puolison kanssa koettiin tärkeäksi. Pienet lapset vaativat paljon vanhempien huomiota ja hoitoa, ja kahdenkeskistä aikaa ei juurikaan ole.

” on se ollu riittävää. Sen jälkeen oikeestaan ei me oo tarvittu sitä apua ollenkaan yhtään.” H1

”kyllä se tuntu, et se korjaantu. Tietenki monet asiat on sellasia, et pitää vaan ite ratkasta ja mä alotin sit terapian.” H2

”ja täytyy myöntää, et joskus kaipaa, et vois olla vaan kahdestaan” H2

Haastatellut perheet osallistuivat HyvinvointiTV:n pilotointiin ja kysimme myös kokemuksia lähetyksistä, ja miten he kokivat saaneensa tukea vanhemmuuteensa sen kautta. Molemmat perheet kertoivat, että lähetyksistä ei enää siinä vaiheessa ollut tukea, mutta se oli kuitenkin mielenkiintoinen kokemus. Lisäksi toinen äideistä sanoi unohtaneensa lähetyksien ajankohdan. Asiat, joita lähetyksissä käsiteltiin, olivat perheiden mielestä siinä vaiheessa jo vanhan kertaamista. Muutamit lähetykset olivat toisen perheen äidille jääneet mieleen kivana kokemuksena, ja että ihmiset, jotka siinä olivat mukana, olivat mukavia.

”en mä tiedä, oliks siitä meille varsinaista apua. Mut olihan sitä ihan mukava kokeilla...me ei oltu kauheen aktiivisia sen suhteen, joko unohti tai oli jossain muualla.” H1

”se oli vähän niinku jo ohi se tarve ajallisesti. Mut mä muistan yhen Mannerheimin Lastensuojeluliiton sivuilta otetun testin, et millanen vanhempi on. Se oli ihan kiva, kun huomasi, et on ihan ok, et pystyy toimimaan vanhempana.” H2

6 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Eettisyys on noussut tärkeäksi osaksi tutkimuksen arviointia. Eettisesti toimiva tutkija miettii, miten tutkimus vaikuttaa tutkittaviin, tutkijoihin ja muihin siihen liittyviin ihmisiin ja yhteiskuntaan. On tärkeää arvioida sitä, onko tutkittavia mahdollista tunnistaa tekstistä tai

aiheutuuko tutkimuksesta haittaa heille. Myös se, miten tutkija etsii sellaisia kirjoittamisen tapoja, jotka antavat äänen tutkittaville, ovat eettisiä pohdintoja. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2006, 158.)

Mäkinen (2006, 172) kirjoittaa, että kaikki Suomen yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Jotta tieteellinen tutkimus olisi eettisesti hyväksyttävää ja sen tulokset luotettavia ja uskottavia, on tutkijoiden noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä. On tärkeää muun muassa, että noudatetaan rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta opinnäytetyötä tehtäessä.

Haastattelututkimukseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä. Luottamuksellisuus tarkoittaa muun muassa sitä, että haastattelijan on kerrottava haastateltavilleen totuudenmukaisesti haastattelun tarkoituksesta, käsiteltävä ja säilytettävä saamiaan tietoja luottamuksellisina ja varjeltava haastateltavien anonymiteettia opinnäytetyötä kirjoittaessaan. Haastateltavalle on hyvä tehdä selväksi, että hänellä on mahdollisuus ottaa tutkijaan yhteyttä jälkikäteen ja tarkentaa sanottavaansa tai vaikka perua osallistumisensa, mikäli hän tulee toisiin ajatuksiin. Koska kaikki haastateltavat eivät välttämättä ole selvillä siitä, mitä tutkimushaastattelu tarkoittaa, millaisena toimintana sitä tulisi pitää, on haastateltavien riittävä informointi tärkeää. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 17.)

Opinnäytetyötämme tehtäessä olemme noudattaneet tarkasti sitä, että haastateltavat eivät olisi tunnistettavissa. Työssämme se on ollut erittäin tärkeää ottaa huomioon, koska meillä oli vain kaksi haastateltavaa perhettä. Emme ole kuvailleet perheitä tai heidän taustojaan kovin yksityiskohtaisesti. Lisäksi emme ole maininneet perhetukikeskuksen nimeä, jossa perheet ovat olleet kuntoutusjaksolla. Kaiken opinnäytetyössä saadun aineiston olemme säilyttäneet huolellisesti niin, etteivät ne ole joutuneet ulkopuolisten käsiin. Hävitämme kaiken haastatteluaineiston opinnäytetyömme tultua hyväksytyksi. Lisäksi meitä sitoo vaitiolovelvollisuus. Sen mukaan tutkimusaineistoa ei saa luovuttaa eikä tutkittavien yksityisasiota paljastaa ulkopuolisille, ei tutkimuksen aikana eikä myöskään sen päättymisen jälkeen. (Mäkinen 2006, 148).

Tutkimuslupa tarvitaan yleensä tutkimuskentälle pääsyä ja haastateltavien rekrytointia varten. Haastattelulupa tarvitaan luonnollisesti myös haastateltavilta. Yleensä tutkimuksesta tehdään haastateltavaa varten kirjallinen seloste, jossa on tutkijan yhteystiedot. Haastateltava voi siten haastattelun jälkeen ottaa yhteyttä tutkijaan. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 18.) Tutkimuslupa koko HyvinvointiTV:n pilotointia varten on saatu 6.2.2008 ja näin ollen meidän ei tarvinnut anoa uutta tutkimuslupaa opinnäytetyötämme varten.

Haastateltavat perheet allekirjoittivat ennen pilotointivaiheen alkamista suostumuksensa osallistumisesta HyvinvointiTV:n pilottihankkeeseen ja siihen liittyvään tiedonkeruuseen.

Hirsjärven ym. (2006, 217) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa se, että selostetaan tarkkaan tutkimuksen toteutus ja sen eri vaiheet. Aineiston tuottamisen olosuhteet olisi kerrottava selvästi ja totuudenmukaisesti, esimerkiksi haastattelun olosuhteet, siihen käytetty aika ja tutkijoiden oma arviointi tilanteesta. Laadullisen aineiston analyysissä on keskeistä luokittelujen tekeminen. Olemme pyrkineet opinnäytetyössämme kuvaamaan haastattelun olosuhteita mahdollisimman hyvin ja omaa rooliaamme haastattelijoina. Teimme taulukot luokittelusta, missä alkuperäisilmauksista etenimme yläluokkiin. Näin lukijan on helpompi saada kuva, miten olemme päätyneet tuloksiin. Tulosten tarkastelussa luotettavuutta on lisätty haastateltujen suorilla lainauksilla. Lisäksi mietimme luotettavuudessa sitä, että haastattelutilanteessa huomasimme vanhemmuuden tuki - käsitteen olevan vaikea äitien ymmärtää, joten jouduimme tarkentamaan sitä. Tähän asiaan olisi ehkä pitänyt kiinnittää huomiota enemmän kysymyksiä tehdessämme.

7 Pohdintaa

7.1 Tulosten tarkastelua

Olemme kuvanneet tässä opinnäytetyössämme kahden perheen äitien kokemuksia vanhemmuuden tuesta lastensuojelun avohuollon asiakasprosessin eri vaiheissa. Pilottivaiheeseen osallistuneiden perheiden määrä oli pieni, mutta saimme kuitenkin opinnäytetyömme tutkimuskysymykseen vastauksen. Perheet saivat prosessin aikana sekä konkreettista että psyykkistä tukea vanhemmuuteensa. Erityisesti perhetukikeskuksesta saatu tuki koettiin tarpeelliseksi ja vanhemmuutta vahvistavaksi.

Molemmista haastatteluista ilmeni, miten tärkeää äitien tai molempien vanhempien on uskaltaa ottaa huoli puheeksi neuvolassa. Ammattitaitoisen työntekijän on osattava myös kuunnella, jotta osataan sitten tarttua tähän huoleen oikealla tavalla ja auttaa perheitä heille tarkoituksenmukaisella tavalla. Vanhemmuuden tukeminen elämänvaiheessa, johon on juuri syntynyt vauva, on erityisen tärkeää. Varhaisilla tukitoimilla voidaan saada ehkäistystä perheen tilanteen vaikeutuminen.

Tuloksista kävi ilmi myös, miten työntekijöiden on oltava melko sinnikkäitä suostuttelijoita, sillä monilla vanhemmilla voi olla vanhanaikaiset tai vääristyneet mielikuvat sosiaalityöntekijän kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Yhteydenotto sosiaalityöntekijään voi tuntua pelottavalta, sillä ensimmäisenä saattaa olla ajatus, että lapsi otetaan huostaan, jos kerrotaan omista ongelmistaan. Sosiaalityöntekijän ja perheen välinen yhteistyö tuntui jääneen näiden perheiden osalta aika ohueksi, koska äidit eivät muistaneet siitä juuri mitään.

Sosiaalityöntekijä on useimmiten erilaisten palveluiden järjestäjä ja koordinoija, joten henkilökohtainen suhde jää tällöin puutteelliseksi. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin tärkeää saada perheen luottamus, jotta yhteistyöstä on hyötyä, ja jotta löydetään oikeanlaista tukea vanhemmuuteen. Luottamus syntyy, kun vanhempiin suhtaudutaan arvostavasti ja tasavertaisesti. Lisäksi monen eri työntekijän käynnit kotona voivat tuntua hankalalta ja sekavalta, kun elämä on muutenkin sekaisin.

Lisäksi ilmeni, että kummatkin perheet olisivat tarvinneet aluksi konkreettista siivous- ja lastenhoitoapua kotiin enemmän. Molemmat äidit olivat fyysisesti hyvin väsyneitä ja lisäksi heillä oli synnytyksen jälkeistä masennusta.

Kuntoutusjakso perhetukikeskuksessa oli molempien äitien mielestä voimaannuttava ja tuli juuri oikeaan aikaan, sillä perheiden omat voimavarat löytyivät. Siellä osattiin puuttua perheiden ongelmiin oikealla tavalla ja juuri niihin konkreettisiin arjen ongelmiin. Tärkeänä äidit pitivät myös sitä, että aina oli joku ammatti-ihminen läsnä ja tarvittaessa saatavilla. Se tuntui lisänneen äitien turvallisuuden tunnetta. Lisäksi he saivat keskusteluapua, minkä koettiin olevan tärkeä tukimuoto.

HyvinvointiTV:n lähetyksistä olisi ollut molempien äitien mielestä enemmän tukea vanhemmuuteen, jos ne olisivat tulleet ennen kuntoutusjaksoa tai sen aikana. Nyt kun lähetykset tulivat vasta kuntoutusjakson jälkeen, niin molemmat äidit kokivat ne vanhan kertaamiseksi, eikä niihin sitouduttu mukaan enää niin hyvin. Ylipäätään tuen oikea-aikaisuus on tärkeää, jotta siitä on hyötyä. Haastatteluissa kävi ilmi, että perheet lähtivät pilotointiin mukaan kokeilunhalusta ja mielenkiinnosta uutta kohtaan. Mietimmekin, että HyvinvointiTV:n välityksellä tapahtuva tuki voisi olla osa kuntoutusjaksoa perhetukikeskuksessa. Siellä perheohjaajat voisivat motivoida perheitä paremmin osallistumaan mukaan ja muistuttamaan myös lähetyksien ajankohdista. Tällöin se voisi täydentää perhetukikeskuksen kuntouttavaa työtä. Lisäksi muiden perheiden vertaistuki voisi olla suureksi avuksi motivoinnissa osallistumaan lähetyksiin.

Opinnäytetyömme tuloksista ilmeni perhetukikeskuksen työn tärkeys. Työstämme on hyötyä myös neuvolan toiminnan kehittämisessä edelleen. Neuvolan keskeinen tehtävä on tukea vanhempia näiden uudessa roolissa ja auttaa luomaan hyvä ja kiinteä vuorovaikutussuhde lapseensa. On tärkeää, että neuvolassa puututaan perheen huoleen ja osataan ohjata perhettä hakemaan tukea oikealta taholta. Perheen omat voimavarat pitää saada näkyväksi ja käyttöön. Osalla perheistä voi olla pienempää tuen tarvetta, johon neuvola voi tarjota apuaan. Toiset perheet voivat tarvita tukea enemmän ja pidemmän aikaa suostuttelua ja motivointia tuen vastaanottamiseksi. Neuvolassa voitaisiin keskustella myös sosiaalityöntekijän roolista ja saada perheille aikaan luottamuksen tunnetta.

7.2 Jatkotutkimusehdotuksia

Näiden kahta äitiä haastateltaessa ilmeni, että neuvolalla on tärkeä osuus vanhemmuuden tukemisessa. Neuvolan tavoitteena on antaa voimaa ja varhaista tukea perheiden arkeen, jotta saadaan ennaltaehkäistyä lasten ja perheiden ongelmia. Mietimme, että jatkotutkimuksena voisi olla se, miten vanhemmat voisivat ottaa yhä pienemmällä kynnyksellä huolen puheeksi neuvolassa. Lisäksi voisi tutkia, kokevatko vanhemmat tullessa kuulluiksi neuvolassa ja näin saaneensa oikeanlaista tukea arjen ongelmiinsa.

Myös yhteistyö sosiaalityöntekijän ja vanhempien välillä lastensuojelun avohuollon asiakastyössä olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde. Ainakin tämän opinnäytetyön tulosten perusteella kummatkin äidit kokivat yhteistyön vähäiseksi tai se ei ollut jäänyt heillä merkittävästi mieleen. Mitkä syyt vaikuttavat siihen, että sosiaalityöntekijän rooli on kenties niin vähäinen?

Lähteet

- Heikkinen, H. L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) 2006. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakes. Helsinki: Valopaino Oy.
- Helminen, J. (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: WS Bookwell Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2006. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaa, P. 2003. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Lastensuojelun käsikirja. 2008. Avohuollon asiakassuunnitelma. Verkkoitoimitus. Luettu 12.8.2008.
<http://sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/asiakassuunnitelma/>.
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa -etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, P., Karjalainen, P. & Seppänen, M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Kristeri, I. 2002. Vahvaan vanhemmuuteen. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.
- Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Reijonen, M. (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Publishing Oy. Luettu 12.8.2008.
<http://sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/>.
- Rönkä, A. & Kinnunen, U. 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki. Soveltamisopas. Helsinki: Stakes.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uramo, M. 2006. ”Tekishän näitä kun olis enemmän aikaa” Lastensuojelun tarpeen tilannearvio avohuollon sosiaalityössä. Vantaan kaupunki: Sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan julkaisuja.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Porvoo: WSOY.

Liitteet

Liite 1 Haastattelukysymykset

ENNEN KUNTOUTUSJAKSOA

- Miten huoli omasta jaksamisestanne/perheestänne heräsi?
- Miten yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa alkoi?
- Minkälaisia tavoitteita teitte sosiaalityöntekijän kanssa?
- Saitteko apua muualta esimerkiksi perheneuvolasta, perhetyöntekijältä?
- Minkälaista apua oli ja oliko se mielestänne riittävää?

KUNTOUTUSJAKSO PERHETUKIKESKUKSESSA

- Mitä teitte perhetukikeskuksessa?
- Minkälaista apua/ohjausta/neuvontaa saitte siellä?
- Miten koette kuntoutusjakson tukeneen teitä vanhempina?
- Kuinka kauan olitte perhetukikeskuksessa?

KUNTOUTUSJAKSON JÄLKEEN

- Minkälaista apua saitte/saatte kuntoutusjakson jälkeen kotona?
- Miten koette arjessa selviytymisen tällä hetkellä?
- Onko apu ollut mielestänne riittävää?
- Minkälaista apua kenties kaipaisitte nyt?

MINKÄLAISTA APUA SAITTE HYVINVOINTITV:N LÄHETYKSISTÄ ARJESSA SELVIITYMISEEN?

Liite 2 Luokittelu

ALKUPERÄISILMAUKSET	PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA
<p>”mä olin se joka oli tuut, tai sillai etten ymmärtäny noiden asioiden päälle. Mut varmaan puolisollla oli kova huoli, sen omakin jaksaminen meni sit rempalleen. Kerroin neuvolatättille et kun mä en tunnista masennuksen merkkejä ja siitä se lähti pyörimään” (H 1)</p> <p>”olin pitkän aikaa tosi väsynyt ja huolissani, et miten mä pystyn hoitaa tätä poikaa. Kävin neuvolan psykologilla puhumassa ja sitten se sillä tavalla huomasi, et olin ehkä liian väsynyt ja sit kun musta tuntuu, et poika ei katso silmiin. Alko mennä huonompaan suuntaan ja tuli välillä itsetuhoisia ajatuksia” (H 2)</p>	Oma huoli heräsi	Huolen herääminen	
<p>”no, siis mähän kävin siellä neuvolapsykologilla ja meillä kävi pari kertaa toi perheohjaaja tuolta neuvolasta kotona. Ja sit oli nää, mitäs nää nyt tekee sosiaalityöntekijä tuolta kaupungilta, tuli sit käymään.” (H 1)</p> <p>”sieltä neuvolasta se psykologi otti tohon Sylkky-tiimiin yhteyttä ja kävi täällä kotona ja Sylkkytiiminsano, et tarvis sosiaalityöntekijää ja suostutteli. Oli vanhanaikaiset käsitykset, vie vaan lapsen pois tai jotakin muuta. Et kauhee sellanen suostuttelu oli siinä sitten. Sosiaalityöntekijä tuli sit kotiin.” (H 2)</p>	Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa alkoi neuvolan ja neuvolapsykologin kautta	Yhteistyön alkaminen viranomaisten kanssa	
<p>”kyl se varmaan tähtäs siihen, että pojan ja mun vuorovaikutus parani ja sit tietysti se, et meidän pitäis saada perheenä apua..” (H1)</p> <p>”kun ne perheohjaajat kävi, niin käytiin läpi ihan et millon syödään ja millon herätään, kun mulla oli</p>	Vuorovaikutuksen paraneminen		

<p>ihan sekasin ne sekä itseni että lapseni suhteen. Kaikki tommoset perusasiat oli ihan sekasin.” (H2)</p> <p>”ja sit oli nää, mitäs nyt nää tekee sosiaalitädit tuolta kaupungilta...perhetyöntekijöitä..” (H1)</p> <p>”se perheohjaaja ja sitten se neuvolan psykologi kävi mun kotona ja sit Sylkky-tiimin tää.... Mä sain jonkin verran lastenhoitoapua, et sain nukuttua. Hoitaja oli yötä, et sain nukuttua.” (H2)</p> <p>” oli sellasta, mitä tarvittiin, joo. Kun mä paraninkin nopeesti ja ku asiat sai vauhtia, meni pari kolme kuukautta.” (H1)</p> <p>”olis tarvinnu konkreettista apua enemmän just siihen väsymykseen sellasta lastenhoitoapua ja jotakin kodinhoitoapua, kun se oli aika retuperällä.” (H2)</p>	<p>Päivärytmin järjestäminen</p> <p>Tukea perhetyöntekijöiltä ja neuvolasta</p> <p>Tarve lasten- ja kodinhoitoapuun</p>	<p>Psyykkisen ja konkreettisen tuen saaminen</p>	<p>Tuki ennen kuntoutusjaksoa</p>
<p>ALKUPERÄISILMAUKSET</p>	<p>PELKISTETTY ILMAUS</p>	<p>ALALUOKKA</p>	<p>YLÄLUOKKA</p>
<p>”meillä oli toimintaterapiaa, siis meille vanhemmille.. ja sit oli sitä yhteistä toimintaa, että oli ne iltapalat ja sai käydä niitä normaaleja rutiineja läpi.... ja saunassa sai käydä rauhassa, ne katto poikaa välillä... ” (H1)</p> <p>”se oli ihan normaalia, tuntu et olin pojan kanssa ihan omissa oloissa et vaan levättiin ja sit yritettiin sitä päivän arkee, että miten eletään ja tehtiin sellanen lukujärjestys et tähän aikaan herätään ja tähän aikaan yleensä lapset syö ja äitikin syö. Ne katto</p>	<p>Toimintaterapiaa</p> <p>Rutiinien läpikäyminen</p> <p>Kahdenkeskisen ajan järjestäminen</p>	<p>Tukea arjessa selviytymiseen</p>	

<p>sitä itkuhälytintä et sain nukkuu sellaset pari tuntia päivässä.(H2) ”olihan niitä viikottain niitä perheohjaajien tai sun omaohjaajien kans kokous tai semmonen, jossa sai puhua.. Ja jälkeen päin kun miettii, niin oli niistä keskusteluista viikottain hyötyy.. kun ne oli läsnä.. se autto...se varmaan et siel oli tukee saatavilla koko ajan..” (H1)</p> <p>”no, sitä keskusteluapua oli ihan päivittäin tai mulla oli kaks sellasta omaa ohjaajaa siellä. Kun mulle tuli jotakin asiaa, mä pystyin niiden kanssa puhumaan. Et ihan oikeeseen apuun ne siellä menivät, et siihen päiväjärjestykseen ja mikä se ongelma sitten oli et ei oikeen osaa elää, niin siihen se apu oli tosi hyvä” (H2)</p>	<p>Luku- ja päiväjärjestyksen laatiminen</p> <p>Oman ajan järjestyminen</p> <p>Mahdollisuus keskustella omaohjaajien kanssa</p>	<p>Psyykkinen tuki</p>	<p>Tuki kuntoutusjaksolla perhetukikeskuksessa</p>
<p>”kai se tuki sillai et oon tutustunu lapseen tai siis silleen oppi olemaan ton pojan kanssa. Se varmasti autto ja sitä tuettiin siel, et molemmilla vanhemmilla on se vuorovaikutus lapseensa.” (H1)</p> <p>”no, sillä tavalla huomas, et on ihan ok vanhempi et on vaan huono hetki elämässä. Sit kun sai niitä perusjuttuja kuntoon, niin huomas, että kyllä sitä äitinä pärjää. Riitti tuomaan sellasen äitiyden ilon.” (H2)</p>	<p>Tukea lapsen ja vanhempien väliseen vuorovaikutukseen</p> <p>Äitiyden ilon löytäminen</p>	<p>Vanhemmuuden vahvistuminen</p>	
<p>”pari kuukautta...se oli riittävä aika..” (H1)</p> <p>”se sijoitus kesti kolme kuukautta, niin se aika tai ne käynnit oli pätkiä, siinä oli kesäloma ja heinäkuu oli sitten kiinni...” (H2)</p>	<p>Kuntoutusjakson pituus</p>	<p>Kuntoutusjakson pituus riittävä</p>	
<p>ALKUPERÄISILMAUKSET</p>	<p>PELKISTETTY ILMAUS</p>	<p>ALALUOKKA</p>	<p>YLÄLUOKKA</p>
<p>”meillä jatku ne perhetyöntekijöiden</p>			

<p>käynnit, mut tosi harvakseltaan. Sit me sovittiinkin, et tarvitaan tosi harvoi apua ja sit me lopetettiin se. On siitä mun mielestä ollu apua. Eihän me koskaan saatu mitään varsinaista lastenhoitoapua, mut toisaalta on vaan parempi kun on ollu sitä juttuseuaa.” (H1)</p> <p>”nehän kävi sitten kun sitä kolmea kuukautta oli vielä jäljellä, niin täällä kotona, puhumassa. No, perheohjaaja kävi muutaman kerran sosiaalityöntekijän kanssa ihan kattomassa silleen, et kaikki on ok. Ja kaikki oli ok et ei tarvii enää huolestuu.” (H2)</p>	<p>Perhetyöntekijöiden käynnit keskustelemassa</p>	<p>Perhetyöntekijöiden tuki</p>	
<p>”on, on se ollu riittävää.” (H1)</p> <p>”kyllä se tuntu, et se korjaantu. Tietenki monet asiat on sellasia et pitää vaan ite ratkasta ja mä alotin sit terapian. Ne siellä.....sano, et kannattaa alottaa.” (H2)</p> <p>”sen jälkeen oikeestaan ei me oo tarvittu sitä apua ollenkaan yhtään..” (H1)</p>	<p>Tuen tarve riittävä</p> <p>Ei tuen tarvetta</p>	<p>Tuki ollut riittävää</p> <p>Arjen sujuminen</p>	<p>Tuki kuntoutusjakson jälkeen</p>
<p>”no, se on se siivousapu. Mut kyllä nyt on kaiken kaikkiaan niin helppo olla.. et ei oikeestaan sillä tavalla enää tarvii, et ainoo on tää siivoaminen. Ja täytyy myöntää, et joskus kaipaa, et vois ollakanssa kahdestaan” (H2)</p>	<p>Kahdenkeskisen ajan tarve</p>		
<p>”en mä tiedä, olis siitä meille varsinaista apua. Mut olihan sitä ihan mukava kokeilla. Siinä vaiheessa meni kuitenkin sen verran hyvin...me ei oltu kauheen aktiivisia sen suhteen...Kokeilunhalusta.” (H1)</p>	<p>Kokeilunhalu</p>		

<p>”se oli vähän niinku jo ohi se tarve ajallisesti. Kaikki oli vähän kertausta. Sen olis pitäny olla siinä pahimassa myrskyssä...</p> <p>Mut mä muistan yhen Mannerheimin Lastensuojeluliiton sivuilta oli otettu sellanen joku testi, et millanen vanhempi on. Se oli ihan kiva kun huomasi, et on ihan ok, et pystyy toimimaan vanhempana” (H2)</p>	<p>Mielenkiinnosta</p> <p>Vanhan kertaamista</p>		
--	--	--	--